

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ: АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО VS КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PROCESS OF EVIDENCE: ADMINISTRATIVE JURISDICTION VS CRIMINAL PROCESS

Серпутько А.Д., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Харламова Д.В., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ковтун В.В., студент III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена проблематиці порівняльно-правового аналізу процесу доказування в кримінальному провадженні та адміністративному судочинстві. Метою дослідження є проведення порівняльно-правового аналізу процесу доказування в кримінальному процесі та адміністративному судочинстві. Віднайти можливі варіанти імплементації норм кримінального провадження до адміністративного судочинства з метою удосконалення процесу доказування. Проблематика доказування проходить червоною ниткою у царині як кримінального процесу, так і адміністративного судочинства. Постійна дискусія: яким чином та якими доказами доводити свою позицію сторонам? Кожні науковці та практики бачать це по-різному. Після дослідження, були зроблені наступні висновки. По-перше, порівняльно-правовий метод аналізу для удосконалення законодавчих механізмів є надзвичайно ефективним. По-друге, при порівнянні загальних характеристик доказування у кримінальному провадженні та адміністративному судочинстві особливих відмінностей знайдено не було. По-третє, звернено увагу та запропоновано імплементувати деякі положення Кримінального процесуального кодексу України до Кодексу адміністративного судочинства України, а саме: недопустимість доказів, отриманих з порушенням прав людини, недопустимість доказів, що стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого. Викладено власне бачення відповідних норм в Кодексі адміністративного судочинства України. По-четверте, аналізуючи перспективи застосування доктрин плодів отруєного дерева та неминучого виявлення доказів, зроблено висновок про необхідність збільшення використання у судовій практиці доктрини плодів отруєного дерева, однак зауважено про великий ризик, у разі застосування доктрини неминучого виявлення доказів. Серед потенційних напрямків дослідження, на думку авторів, варто виділити: порівняльно-правовий аналіз наслідків порушення права на захист в Кримінальному процесуальному кодексі України та кодексі адміністративного судочинства, аналіз процедур отримання доказів у відповідних нормативно-правових актах, тощо.

Ключові слова: докази, доказування, адміністративне судочинство, кримінальне провадження, практика Європейського суду з прав людини.

The article is devoted to the problems of comparative legal analysis of the process of proof in criminal proceedings and administrative proceedings. The purpose of the study is to conduct a comparative legal analysis of the evidence process in criminal proceedings and administrative proceedings. Find possible options for implementing the norms of criminal proceedings before administrative proceedings in order to improve the process of proof. The problem of proof runs through a red thread in the field of both criminal proceedings and administrative proceedings. Constant discussion: how and with what evidence to prove one's position to the parties? Each scientist and practitioner sees it differently. After the research, the following conclusions were made. First, the comparative legal method of analysis for improving legislative mechanisms is extremely effective. Secondly, when comparing the general characteristics of evidence in criminal proceedings and administrative proceedings, no particular differences were found. Thirdly, attention was drawn and it was proposed to implement some provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine into the Code of Administrative Procedure of Ukraine, namely: inadmissibility of evidence obtained in violation of human rights, inadmissibility of evidence relating to the identity of the suspect, the accused. The own vision of the relevant norms in the Code of Administrative Justice of Ukraine is outlined. Fourthly, analyzing the prospects for the application of the doctrines of the fruit of the poisoned tree and the inevitable discovery of evidence, it was concluded that it is necessary to increase the use of the doctrine of the fruit of the poisoned tree in judicial practice, but it was noted that there is a great risk in the case of the application of the doctrine of the inevitable discovery of evidence. Among the potential areas of research, according to the authors, it is worth highlighting: a comparative legal analysis of the consequences of the violation of the right to defense in the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Code of Administrative Procedure, analysis of the procedures for obtaining evidence in the relevant normative legal acts, etc.

Key words: evidence, proof, administrative proceedings, criminal proceedings, practice of the European Court of Human Rights.

Постановка та актуальність проблеми. Федір Михайлович Достоєвський сказав: «Сто кроликів ніколи не перетворяться на одного коня, так із ста припущень ніколи не буде створено доказу». Відповідна цитата дуже добре описує важливість доказування у судовому провадженні. Проблематика доказування проходить червоною ниткою у царині як кримінального процесу, так і адміністративного судочинства. Постійна дискусія: яким чином та якими доказами доводити свою позицію сторонам? Кожні науковці та практики бачать це по-різному. Однак, на думку авторів, для наближення до істини, необхідно провести порівняльний аналіз між двома фундаментальними галузями процесуального права: кримінальне процесуальне право та адміністративне судочинство в контексті доказування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відповідна проблематика досліджувалася багатьма науков-

цями на теренах сучасної науки. Серед таких робіт варто виділити роботи наступних вчених. О.М. Дроздов приділяє значну увагу у своїх дослідженнях питанню концепцій та доктрин доказування в кримінальному процесу. В.В. Вапнярчук активно досліджує теоретичні і практичні проблеми кримінального процесуального доказування. Серед дослідників процесу доказування в адміністративному судочинстві варто виділити роботи Я.С. Калмикової, яка фундаментально досліджує докази та доказування в адміністративному судочинстві. Варто також згадати про наукові роботи Н.Л. Лях, яка досліджує процеси отримання, дослідження та оцінювання доказів у рамках адміністративного судочинства.

Визначення мети дослідження. Метою дослідження є проведення порівняльно-правового аналізу процесу доказування в кримінальному процесі та адміністратив-

ному судочинстві. Віднайти можливі варіанти імплементації норм кримінального провадження до адміністративного судочинства з метою удосконалення процесу доказування.

Виклад основного матеріалу. Для більш глибокого дослідження проблематики, автори вважають за необхідне розподілити дослідження на декілька частин: 1) Порівняльний аналіз загальних характеристик доказування в кримінальному провадженні та адміністративному судочинстві; 2) Доктрини плодів отруєного дерева та срібного блюдця в кримінальному провадженні та перспективи застосування в адміністративному судочинстві;

Порівняльний аналіз загальних характеристик доказування в кримінальному провадженні та адміністративному судочинстві. Відповідно до ч. 1 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1].

З відповідного визначення можна виділити наступні ознаки доказів:

1) є фактичними даними. У кримінальному провадженні доказами виступають не конкретні юридичні факти, а дані, котрі підтверджують їх існування.

2) отримані у передбаченому Кодексом порядку. Тобто все, що отримане незаконним шляхом, не може визнаватися доказом по справі.

3) є інструментом для встановлення наявності чи відсутності фактів, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Перелік джерел доказів, встановлений у ч. 2 ст. 84 КПК України: показання, речові докази, документи, висновки експертів [1]. Чи є відповідний перелік вичерпним? На думку авторів, ні, оскільки ч. 1 ст. 84 КПК встановлює загальну умову: докази – фактичні дані. Фактичні дані самі по собі можуть виражатися й у інших формах, ніж зазначені у ч. 2 ст. 84 КПК України, тому вище згаданий перелік не є вичерпним.

Відповідно до ч. 1 ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [2].

КАС виділяє наступні ознаки доказів:

1) доказами є будь-які дані;

2) обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Відповідно до ч. 2 ст. 72 КАС встановлюється засоби встановлення цих даних: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків.

Варто також проілюструвати як в практиці Касаційного адміністративного суду у складі Верховного суду (далі – КАС ВС) вказано на важливі елементи доказів.

До прикладу, про питання наявності первинних документів – постанова КАС ВС від 12 червня 2020 року у справі № 814/32/15 щодо встановлення та підтвердження реальності господарських операцій між Товариством (позивачем) та його контрагентами).

В постанові зазначено наступне: «...на підтвердження операцій, Товариство фактичного здійснення господарських повинно мати відповідні первинні документи, які мають бути належно оформленими, містити всі необхідні реквізити, бути підписані уповноваженими особами та, які в сукупності з встановленими обставинами справи, зокрема і щодо можливостей здій-

снення господарюючими суб'єктами відповідних операцій з урахуванням часу, місця знаходження майна, обсягу матеріальних та трудових ресурсів, економічно необхідних для виконання умов, обумовлених договорами, мають свідчити про беззаперечний факт реального вчинення господарських операцій, що і є підставою для формування платником податкового обліку» [3].

У цьому випадку КАС ВС вказав на важливість наявності у документів, як доказів, наступних елементів: належне оформлення, наявність усіх необхідних реквізитів, підпис уповноважених осіб тощо. У разі відсутності вказаних умов, документ не може бути визнаний доказом.

Аналізуючи відповідне рішення, доходимо висновку, що КАС ВС у своїй практиці розтлумачив дефініцію поняття «докази» таким чином, що включив до нього обов'язкову умову у вигляді отримання та оформлення відповідно до закону, що є надзвичайно корисним та правильним для справедливого розгляду.

Тепер порівняємо дефініцію доказів в адміністративному судочинстві та в кримінальному провадженні. По-перше, в кримінальному провадженні доказами є фактичні дані, а в адміністративному судочинстві доказами є будь-які дані. Чи є відповідна різниця критичною для процесу доказування в адміністративному судочинстві? На думку авторів, ні, оскільки підтвердити обставину, що доказується в адміністративному провадженні, окрім як фактичними даними, неможливо, тому, відповідна різниця є винятково розсудом законодавця в стилістичному написанні нормативно-правових актів.

По-друге, в кримінальному провадженні у визначенні встановлюється обов'язкова ознака доказу як отримання їх у передбаченому законом порядку, що ч. 1 ст. 72 КАС не передбачає. На нашу думку, відповідна різниця також не є критичною, оскільки у КАС, як і в КПК, відповідне положення міститься в ст. 74 КАС, проте, для справедливості слід зауважити, що відповідні дефініції грають важливу роль у тлумаченні законодавства в цілому, тому, цілком може бути доречно додати відповідну характеристику до ч. 1 ст. 72 КАС.

Роблячи проміжний підсумок, автори доходять висновку, що в легальних дефініціях поняття «докази» в КПК та КАС принципів відмінностей немає, а також можна констатувати, що відповідний понятійний апарат є високого рівня.

Відповідно до ч. 1 ст. 85 КПК України встановлено поняття належності доказів. Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів [1].

В даному випадку варто виділити наступні ознаки належності доказів:

1) прямо чи опосередковано підтверджують існування обставин, що підлягають доказуванню;

2) прямо чи опосередковано підтверджують достовірність чи недостовірність інших доказів;

3) прямо чи опосередковано підтверджують можливість чи неможливість використання інших доказів.

Адміністративне судочинство також апелює поняттям належності доказів. Відповідно до ч. 1 ст. 73 КАС Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Відповідно ч. 2 ст. 73 КАС розкриває сутність предмету доказування: предметом доказування є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Ч. 3 ст. 73 КАС дає право сторонам обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень, а ч. 4 ст. 73 КАС зазначена імперативна

норма, що суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування [2]. Автори мають певні зауваги до юридичної техніки написання норм, передбачених ч. 3 та ч. 4 ст. 73 КАС. На нашу думку, відповідні положення є зайвими в КАС та просто слугують додатковим обтяженням норм. Такого висновку автори дійшли аналізуючи засади адміністративного судочинства. Відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 2 КАС засадою адміністративного судочинства є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом.

У цьому контексті варто згадати рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Крес проти Франції». У цьому рішенні суд зазначив: «принцип рівності сторін – один із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду – передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом» [4]. Тлумачачи поширено принцип та рішення ЄСПЛ доходимо висновку, що право кожної сторони обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень лаконічно випливає із засади рівності учасників провадження та з норми статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Стосовно ч. 4 ст. 73 КАС доходимо аналогічного висновку, щодо відсутності необхідності наявності цього положення, оскільки належна оцінка доказів є складовою права на справедливий суд, що передбачено статтею 6 Європейської конвенції з прав людини.

Наступними важливими властивостями доказів є їх достатність та достовірність. Кримінальний процесуальний кодекс не передбачає прямих норм, котрі би надавали дефініцію цим поняттям та встановлював їх обов'язковість, однак, тлумачучи засаду кримінального провадження як презумпція невинуватості, доходимо висновку, що відповідні властивості очевидно впливають для кримінального провадження.

Кодекс адміністративного судочинства, у цьому аспекті, краще побудований ніж КПК. Поняттю достатності та достовірності присвячені ст. 75, 76 КАС України.

Відповідно до ст. 75 КАС достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Відповідно до ч. 1 ст. 76 КАС достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування [2].

Щодо поняття достатності доказів автори зауважень не мають, проте достовірність викликає певні сумніви. Дефініція, що передбачена ч. 1 ст. 75 КАС є достатньо сумнівною та надає можливості для зловживання правом.

На нашу думку, статтю 75 КАС варто доповнити частиною другою та викласти її в наступній редакції:

«2. Для вирішення питання достовірності доказів суд зобов'язаний дослідити наступні елементи:

1) Несуперечливість доказу іншим обставинам справи;

2) Надійність джерела, з якого отримано доказ;

3) Інші обставини, що підтверджують достовірність доказів.

Суд не має права враховувати недостовірні докази».

Загалом, запропоновані положення повністю є зрозумілими для суду та мають важливе значення для справедливого розгляду адміністративних спорів. На думку авторів, відповідна пропозиція має бути імплементована до КАС.

Доктрини плодів отруєного дерева та срібного блюдця в кримінальному провадженні та перспективи застосування в адміністративному судочинстві. Перед розглядом перспективи імплементції відповідних доктрин, вважаємо за необхідне зробити декілька теоретичних зауваг.

Доктрини плодів отруєного дерева та срібного блюдця стосуються допустимості доказів у кримінальному провадженні. Відповідно до ст. 86 КПК України

доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення [1]. Зі свого боку адміністративне судочинство, відповідно до ст. 74 КАС, визначає недопустимість доказів таким чином: суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Також важливою умовою поняття допустимості доказів ч. 2 ст. 74 КАС передбачає що, обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування [2]. КАС, на відміну від КПК чітко встановлює, що існують обставини, котрі можуть бути доведеними лише певними видами доказів, тобто імперативний обов'язок сторін надати саме такі докази.

Цікавою є норма ст. 88 КПК України, котра встановлює недопустимість доказів та відомостей, які стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого. Суть норми полягає у тому, що докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомостей щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення [1]. Автори переконані, що відповідну норму можна імплементувати до Кодексу адміністративного судочинства України, однак враховуючи особливості адміністративного судочинства. Вбачається, що відповідне положення можна передбачити у додатковій статті КАС та викласти її у наступній редакції:

«Стаття 74-1. Недопустимість доказів, що стосуються сторін адміністративного провадження.

1. Докази, що стосуються особистих характеристик фізичних осіб, як сторін провадження, вважаються недопустимими та не можуть бути прийняті судом до розгляду.

2. Докази, що стосуються внутрішніх правовідносин юридичної особи, або про правовідносини, що не мають прямого відношення до справи, вважаються недопустимими та не можуть бути прийняті судом.

3. Докази, що стосуються діяльності органів влади поза межами спірних правовідносин, вважаються недопустимими та не можуть бути прийняті судом.

4. Якщо вище зазначені докази подані, однак вони встановлюють факт кримінального правопорушення вчиненого однією зі сторін, то такі докази вважаються недопустимими в рамках адміністративного судочинства, однак покладають обов'язок на суду, щодо направлення відповідних доказів до органів правопорядку та зобов'язання їх вчинити відповідні процесуальні дії, що передбачені законом».

На думку авторів, до Кодексу адміністративного судочинства варто частково імплементувати положення ст. 87 КПК, яка передбачає визнання доказів недопустимими, якщо вони отримані внаслідок порушення прав людини. Вбачається доповнення ст. 74 КАС частиною третьою, яку пропонується викласти в наступній редакції:

«3. Будь-які докази, отримані в наслідок порушення прав людини, визнаються недопустимими та не можуть бути прийняті судом.

Під час вирішення питання порушення прав людини, суд зобов'язаний враховувати релевантну практику Європейського суду з прав людини та норми міжнародного права прав людини.

Винесення рішення, що ґрунтується на доказах, що порушують права людини, дає підстави вищим інстанціям скасувати таке рішення та закрити провадження в цілому».

Повертаючись до питання потенційного впровадження у судову практику адміністративного судочинства доктрин плодів отруєного дерева та срібного блюдця, вважаємо за необхідне розглянути відповідні доктрини більш детально.

Доктрина плодів отруєного дерева (fruit of the poisonous tree) сформульована Європейським судом з прав людини у справах «Гефген проти Німеччини», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України» «Балицький проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Яременко проти України». Відповідно до цієї доктрини, якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть такими ж («Гефген проти Німеччини»). Недопустимими є докази, здобуті із суттєвим порушенням прав та свобод людини. На думку ЄСПЛ, надається оцінка допустимості всього ланцюжка доказів, що базуються один за іншим, а не кожного окремого доказу автономно. У рішенні по справі «Нечипорук і Йонкало проти України» Європейський суд з прав людини зазначив, що докази, отримані в кримінальному провадженні з порушенням встановленого порядку, призводять до його несправедливості в цілому, незалежно від доказової сили таких доказів і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження обвинуваченого судом [5].

У рішеннях у справах «Балицький проти України», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України» ЄСПЛ застосував різновид доктрини «плодів отруєного дерева», яка полягає в тому, що визнаються недопустимими не лише докази, безпосередньо отримані з порушеннями, а також докази, яких не були б отримано, якби не було отримано перших. Таким чином, допустимі самі по собі докази, отримані за допомогою відомостей, джерелом яких є недопустимі докази, стають недопустимими. ЄСПЛ виходить з того, що при недопустимості одного доказу в єдиному ланцюжку суд повинен вирішити питання про справедливість судового розгляду в цілому. Тобто якщо процес по даній справі в цілому і загалом справедливий, то й отримані у незаконний спосіб докази можуть бути прийнятими (рішення ЄСПЛ у справі «Хан проти Сполученого Королівства», «Schenk v. Switzerland»).

Доктрина срібного блюдця, або як її ще називають доктрина неминучого виявлення доказів, вона є винятком з доктрини плодів отруєного дерева. Суть такого винятку полягає в тому, що доказ, отриманий за допомогою недопустимого доказу, був паралельно також отриманий за допомогою іншого допустимого доказу.

Звернімося до справи ЄСПЛ «Светіна проти Словенії». Маг'яж Светіна був заарештований поліцією та обвинувачений у вбивстві за обтяжуючих обставин на підставі інформації про вхідні і вихідні дзвінки та текстові повідомлення на телефоні жертви. Дані перехоплення телекомунікацій стали також підставою для проведення інших слідчих дій, зокрема, обшуків будинку та автомобіля підозрюваного, судових експертиз, в ході яких було отримано докази причетності пана Светіна до вбивства. На підставі цих доказів його було засуджено до позбавлення волі. У процесі оскарження вироку обвинувачений заявив про недопустимість та необхідність вилучення зі справи даних про перехоплення телекомунікацій, оскільки вони були отримані поліцією з порушенням національного законодавства, без судового дозволу. На це суд пояснив, що розслідування почалося після перевірки даних телефону жертви, що не порушувало прав пана Светіна. А от перевірка телефону обвинуваченого, хоча й була порушенням конституції країни, разом з тим, не мала доказової сили, оскільки на той момент поліція вже отримала необхідну інформацію з телефону жертви. До того ж суд зазначив, що дані перехоплення не були включені до справи і не використовувалися судом.

Тобто йдеться про легалізацію порушення Закону в певних випадках. Порушення законодавства визнається, та зосереджується увага на недопустимості таких порушень. Докази розглядаються за вилученням як первинного недопустимого доказу, та й ланцюга від нього. Але, якщо, для доведення вини було достатньо інших доказів, або до якогось важливого доказу паралельно вів ланцюг інших допустимих доказів, то це ніяк не перешкоджає судити за правом, або правосуддю. Єдине, на що звертаю увагу. Йдеться про реально отриманий (наявний) паралельний ланцюг допустимих доказів, а не на гіпотетичний, який, при бажанні, сторона обвинувачення могла б отримати, але не зробила цього [6].

Що ж каже вітчизняна практика? Касаційним адміністративним судом відповідна проблематика доктрини плодів отруєного дерева детально не розглядалася, однак вона була предметом ретельного дослідження Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, практику котрого вважаємо за необхідне дослідити більш детально.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду застосував доктрину «плодів отруєного дерева» у справах № 488/2433/15, № 676/3183/15-к.

У справі № 153/109/17 суд, навпаки, зазначив, що посилення сторони захисту на рішення ЄСПЛ є неприйнятними у вказаному кримінальному провадженні, оскільки ті докази, які сторона захисту просить визнати недопустимими, було отримано на підставі Кримінального процесуального кодексу, не викликають у колеги суддів сумнівів. До того ж доводи, зазначені в касаційній скарзі захисника, не можуть вважатися належним чином обґрунтованими. Адвокат, вказуючи на «плоди отруєного дерева», не зазначає, як недопустимість перелічених ним доказів вплинули чи могли вплинути на недопустимість інших доказів у цьому кримінальному провадженні [7].

У справі № 664/506/16-к ККС ВС констатував стосовно визнання доказу недопустимим за правилом «плодів отруєного дерева», що у рішенні суду має бути чітко доведено похідний характер інформації, яка стала фактичною підставою для проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, від дій, якими були істотно порушені права та свободи людини [8].

Підсумовуючи вище викладене, доходимо висновку, що практика ККС ВС не є однозначною під час вирішення справ про застосування доктрини плодів отруєного дерева, проте, варто зауважити, що певні позитивні зрушення у цій царині наявні.

Свого часу Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду у справі № 826/24815/15 зазначав, що «спірні податкові повідомлення-рішення підлягають скасуванню як такі, що прийняті за відсутності правових підстав, без аналізу на відповідність закону самих порушень».

Вказана позиція неодноразово висловлювалася Верховним Судом та відповідає доктрині під умовною назвою «плоди отруєного дерева», сформульованій Європейським судом з прав людини у справах «Гефген проти Німеччини», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Яременко проти України», відповідно до якої якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з цих джерел, будуть такими ж. Докази, отримані з порушенням встановленого порядку, призводять до несправедливості процесу в цілому, незалежно від їх доказової сили.

Зазначена доктрина передбачає оцінку не лише кожного засобу доказування автономно, а і всього ланцюга безпосередньо пов'язаних між собою доказів, з яких одні впливають з інших та є похідними від них. Критерієм віднесення доказів до «плодів отруєного дерева» є наявність достатніх підстав вважати, що відповідні відомості не були б отримані за відсутності інформації, одержаної незаконним шляхом» [9].

Практика КАС ВС показує, що використання відповідної доктрини не є поширеним явищем, що виникає певні

занепокоєння. КАС ВС є флагманом формування судової практики в адміністративних судах нижчих інстанцій, оскільки вони опираються на його правові позиції. Якщо доктрина не поширена в рішеннях КАС ВС, отже і суди нижчих інстанцій її не будуть широко застосовувати, що є порушенням ст.6 Європейської конвенції з прав людини. На думку авторів, адміністративні суди як нижчих, так і вищих інстанцій повинні активніше використовувати відповідну доктрину для формування судової практики, що буде спрямована на справедливий розгляд справ.

Щодо перспектив застосування доктрини неминучого виявлення доказів. Сама доктрина родом зі Сполучених Штатів Америки, однак повноцінного застосування як на Батьківщині, так і у світі не знайшла. На думку авторів, відповідна доктрина має право на існування та перспективи застосування у світі, але не в Україні з наступних підстав.

По-перше, низький рівень кваліфікації суддів адміністративних судів першої та апеляційної інстанції. На жаль, варто визнати, що кваліфікація суддів в Україні залишає бажати кращого, тому дуже ризиковано особам, котрі не мають належної кваліфікації, надавати право використовувати таку специфічну та складну доктрину у правозастосуванні. По-друге, великий рівень корупції в ешелонах влади та судовій гілці влади. У зв'язку з високим ступенем корумпованості та наявності церковно-родинних зв'язків постає логічне питання: чи не буде використовуватися

доктрина неминучого виявлення для закриття очей на порушення з боку органів влади? Питання є риторичним.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вище викладене доходимо наступних висновків. По-перше, порівняльно-правовий метод аналізу для удосконалення законодавчих механізмів є надзвичайно ефективним. По-друге, звернено увагу та запропоновано імплементувати деякі положення Кримінального процесуального кодексу України до Кодексу адміністративного судочинства України, а саме: недопустимість доказів, отриманих з порушенням прав людини, недопустимість доказів, що стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого. Викладено власне бачення відповідних норм в Кодексі адміністративного судочинства України. По-четверте, аналізуючи перспективи застосування доктрини плодів отруєного дерева та неминучого виявлення доказів, зроблено висновок про необхідність збільшення використання у судовій практиці доктрини плодів отруєного дерева, однак зауважено про великий ризик, у разі застосування доктрини неминучого виявлення доказів.

Серед потенційних напрямків дослідження, на думку авторів, варто виділити: порівняльно-правовий аналіз наслідків порушення права на захист в Кримінальному процесуальному кодексі України та кодексі адміністративного судочинства, аналіз процедур отримання доказів у відповідних нормативно-правових актах, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2005. № 35–36, № 37, ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. Постанова Касаційного адміністративного суду України від 12 червня 2020 року у справі № 814/32/15. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kas_vp_vid_12_06_2020_roku_u_sprav_i_814_32_15/
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Крес проти Франції» від 07.06.2001. URL: http://www.rpqi.narod.ru/echr/another_3/kress.htm
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Нечипорук і Йонкало проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text
6. Між «отруйним деревом» та «неминучим виявленням»: аналіз судової практики щодо допустимості доказів. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/antikorupciyna-praktika/mizh-otruynim-derevom-ta-neminuchim-viyavlennyam-analiz-sudovoyi-praktiki-shchodo-dopustimosti-dokaz.html#:~:text=%D0%A9%D0%BE%20%D0%B6%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7,%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%8E%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%83>
7. Рішення Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 153/109/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81722431>
8. Рішення Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 664/506/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80555667>
9. Рішення Касаційного адміністративного Суду у складі Верховного Суду у справі № 826/24815/15. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=89675211&red=100003fb7d3d3034f47b587dc24ae498ffd273&d=5>